

ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА

КАФЕДРА
ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА

CHERNIVTSI
LAW SCHOOL

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУДОВОЇ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ

Матеріали IV Міжнародної
науково-практичної конференції

(Чернівці, 16 жовтня 2020 року)

УДК 342(477)(082)

МЗ4

Редакційна колегія:

Щербанюк Оксана Володимирівна, доктор юридичних наук, доцент, завідувача кафедрою процесуального права Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (голова);

Москвич Лідія Миколаївна, доктор юридичних наук, професор, завідувача кафедрою судоустрою та прокурорської діяльності Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого;

Вільчик Тетяна Борисівна, доктор юридичних наук, завідувача кафедрою адвокатури Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого;

Остафійчук Людмила Аурелівна, кандидат юридичних наук, доцент кафедри процесуального права Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича;

Бутирська Ірина Анатоліївна, кандидат юридичних наук, асистент кафедри процесуального права Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича;

Бзова Лаура Георгіївна, асистент кафедри процесуального права Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (відповідальний секретар);

Мойсей Георгій Георгійович, асистент кафедри процесуального права Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

ISBN 978-617-7627-38-7

Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні: Матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. (Чернівці, 16 жовтня 2020 р.); [редкол.: О. В. Щербанюк (голова), Л. Г. Бзова (відпов. секр.) та ін.]. Київ: Видавництво ВАІТЕ, 2020. 356 с.

До збірника увійшли матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні» (Чернівці, 16 жовтня 2020 р.).

Редколегія не несе відповідальності за науковий зміст і виклад матеріалів, що були подані у рукописах. Видання буде корисним для науковців, аспірантів та студентів.

Видано за підтримки Координатора проєктів ОБСЕ в Україні. У цій публікації висловлено виключно погляди авторів. Вони не обов'язково збігаються з офіційною позицією Координатора проєктів ОБСЕ в Україні.

75.	Степанова Т. В. Щодо формування вітчизняної процесуально-правової політики	268
76.	Татулич І. Ю. Процесуальні строки як гарантія здійснення ефективного цивільного судочинства	270
77.	Трач О. М. Повноваження суду щодо розгляду цивільних справ в порядку наказного провадження: проблемні аспекти реалізації	274
78.	Турман Н. О. Реалії законодавчого закріплення інституту медіації у кримінальному процесуальному праві України	277
79.	Чебан В. М. Основні підходи при обранні запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою	280
80.	Юрійчук І. В. Особливості застосування медіації в адміністративному судочинстві України	286
81.	Ющик О. І. Участь присяжних у здійсненні правосуддя	289
82.	Явор О. Я. Адміністративна відповідальність за несплату аліментів: практичні питання	292
Секція 6. ПЕРШІ КРОКИ В НАУЦІ		295
83.	Бакун В. І. Міжкультурний інтепретаційний аргумент у діяльності конституційних судів	295
84.	Банар О. В. Проблеми застосування процесуального законодавства України 297	
85.	Барило Д. М. Основи юридичної аргументації	300
86.	Гончар О. О. Угоди в кримінальному процесі	302
87.	Демецький В. Д. Обмеження розміру суддівської винагороди як вплив на незалежність судової влади	305
88.	Драгомерецька Д. В. Публічно-правові спори як предмет адміністративної судової юрисдикції	308
89.	Ілаш В. О. Невідповідність норм Кодексу адміністративного судочинства України нормам Конституції України	311
90.	Кіурак М. І. Einschränkungen des rechts, einen beklagten strafverfahren zu wählen	313
91.	Коваль Ю. О. Електронне судочинство: історія виникнення та перспективи розвитку в Україні	315
92.	Коцур І. С. Особливості участі адвоката у справах про розподіл спільного майна подружжя	318
93.	Лавренюк М. О. Актуальні питання реалізації суддівського самоврядування в Україні	321
94.	Лупу А. Formation of the principles of the judiciary in accordance with the doctrine of modern constitutionalism: practice of constitutional constitutionalism	323
95.	Манайку Т. В. Європейський досвід організації судової влади: ідеї для України	325
96.	Мукомела К. О. Актуальні проблеми імплементації інституту конституційної скарги в Україні	329

Використані матеріали:

1. Бузун Е.В. Процессуально-правовая политика: понятие и перспективы. *Законность и правопорядок в современном обществе*. 2014. №21. С.86-90.
2. Юридична енциклопедія: в 6 т. Київ: Укр. енциклопед., 1998. Т. 4. 2002. 720 с.
3. Загурський О.Б. Питання кримінально-процесуальної політики України. *Вісник Академії адвокатури України*. 2011. Число 3(22). С.149-154.

Татулич Ірина Юрївна
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри процесуального права
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича
(м. Чернівці, Україна)

ПРОЦЕСУАЛЬНІ СТРОКИ ЯК ГАРАНТІЯ ЗДІЙСНЕННЯ ЕФЕКТИВНОГО ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА

Судова форма захисту є найбільш ефективною та досконалою в механізмі захисту прав, свобод та інтересів особи, інтересів держави та суспільства. Ефективність захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів залежить від його своєчасності. Саме тому чинне законодавство виділяє в якості одного із завдань цивільного судочинства своєчасний розгляд і вирішення цивільних справ (ч. 1 ст. 2 ЦПК України) [1]. Надзвичайно важливою вимогою є те, щоб цивільне судочинство здійснювалось не лише правильно, а й своєчасно. З метою досягнення цього завдання і встановлюються цивільні процесуальні строки в цивільному судочинстві (Р. І гл. 6 ЦПК України). Фіксація та чітке дотримання процесуальних строків судом та учасниками судового процесу є гарантією здійснення останніми своїх суб'єктивних процесуальних прав, а також умовою ефективності здійснення цивільного судочинства.

Відповідно до ст. 8 Конституції України в Україні визнається і діє принцип верховенства права, відповідно до якого гарантується звернення до суду для захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина. Проте у зв'язку з пандемією коронавірусу 11 березня 2020 року Кабінет Міністрів України (далі – КМУ) постановою № 211 «Про запобігання поширенню на території України коронавірусу COVID-19» встановив карантин, і на цей період у судах України запроваджено особливий режим роботи. Як наслідок, перед судовою системою постає питання: «Як одночасно забезпечити право громадян на ефективний судовий захист та захистити населення від гострої інфекційної хвороби?». В зв'язку з цим, 16 березня 2020 року Рада суддів України у листі №9-рс-186/20 надала рекомендацію встановити судам на період з 16 березня 2020 року до 3 квітня 2020 року особливий режим роботи.

26 березня 2020 року Вища рада правосуддя ухвалила рішення «Про доступ до правосуддя в умовах пандемії гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2».

З метою забезпечення учасників належним доступом до правосуддя Верховна Рада 30 березня 2020 року ухвалила Закон № 540-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-2019)», який містить ряд змін до процесуального законодавства, а саме: - під час карантину, встановленого КМУ на запобігання поширення коронавірусної хвороби (COVID-19), процесуальні строки продовжуються на час такого карантину. Серед них і строк на апеляційне оскарження. Це означає, що усі рішення судів першої інстанції, строк на оскарження яких не сплив станом на 2 квітня 2020 року, найближчим часом законної сили не наберуть; - строк, який встановлює суд у своєму рішенні, не може бути меншим, ніж строк карантину, пов'язаного із запобіганням поширення коронавірусної хвороби (COVID-19); - під час дії карантину учасники справи можуть брати участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції поза межами приміщення суду з використанням власних технічних засобів.

Тобто Закон передбачив автоматичне продовження усіх строків загальної та спеціальної позовної давності, які встановлені цивільним, господарським, сімейним та трудовим законодавством. Словосполучення «продовжуються на строк дії карантину» давало підстави припускати, що процесуальні строки «автоматично» продовжено на кількість днів, яка дорівнює строку дії карантину. Окрім «автоматичного» продовження строків на оскарження рішень, під час карантину продовжилися і строки на подання заяв по суті справи – відзиву та пояснень третіх осіб щодо позову або відзиву. Без подання цих документів (якщо строк не сплив) суд не міг розглянути справу навіть у письмовому провадженні, якщо відповідач не надіслав відзив, строк на направлення якого мав спливати після 2 квітня. Окрім цього, починаючи з 2 квітня, жодне рішення судів першої інстанції не вступило в законну силу, незалежно від бажання сторін його оскаржувати; не було видано жодного виконавчого документа по таких рішеннях; позовні заяви, апеляційні та касаційні скарги, які були залишені без руху, не могли бути повернуті навіть попри те, що їх недоліки не усувалися тощо. Це повністю позбавляло суд та учасників справи змоги будь-яким чином впливати на можливість розгляду або перегляду справи.

Запроваджений механізм «автоматичного» продовження процесуальних строків «заморожує» розгляд судами значної кількості справ, навіть тих, які могли б бути розглянуті у письмовому провадженні без виклику сторін, чи тих, де уже прийнято судові рішення. Цього можна було б уникнути, якби законодавець обрав інший шлях, який би, з одного боку, не порушував права тих учасників процесу, які з об'єктивних причин не можуть вчасно реалізувати свої процесуальні права, а з другого боку – не ставив би судочинство «на паузу». Більше того, відповідний інструмент уже є у процесуальних кодексах – поновлення та продовження процесуальних строків [2].

Вказані суперечності в судовій практиці були усунуті 17 липня 2020 року, коли набрав чинності Закон України № 731-IX від 18 червня 2020 року, яким вносяться зміни до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України щодо перебігу процесуальних строків під час дії карантину. Як слідує з пояснювальної записки до Закону № 731-IX – автоматичне продовження процесуальних строків призводить до зловживання сторонами процесуальними правами, суд позбавлений можливості перейти до наступної стадії у зв'язку з продовженням попередніх строків, або рішення судів першої інстанції не набирають законної сили, оскільки строки подачі апеляційної скарги продовжуються та ін. Безумовно, такі обставини

суттєво перешкоджають здійсненню ефективного судочинства. Однак тепер процесуальні строки будуть обчислюватись наступним чином, а саме, за заявою учасників, суд може поновити процесуальні строки, при умові визнання причини їх пропуску поважними і в тому числі такими, що зумовлені обмежувальними заходами, що були впровадженні у зв'язку з карантинном. Також, за заявою особи підлягає продовженню процесуальний строк, що встановлений судом, якщо неможливість здійснення такої процесуальної дії у відведений строк обумовлена карантинними обмеженнями (ст. 127 ЦПК України).

Таким чином, автоматичне продовження строків скасовується, а для того, щоб поновити такий строк, учаснику справи потрібно подати заяву і вказати у ній поважну причину (пов'язану з карантинними обмеженнями), що спричинила пропуск відповідних строків. Прикладом таких поважних причин можуть бути: неможливість складення процесуального документу у зв'язку з обов'язковою обсервацією особи; неможливо потрапити додому з іншої країни у зв'язку з обмеженнями міжнародного сполучення; заборона виходити з помешкання (ніхто не гарантує, що жорсткі карантинні заходи не будуть знову запровадженні); також інші буденності охопленого коронавірусною пандемією світу.

Дані зміни в процесуальному законодавстві підтримують також практики. Зокрема, неможливо не погодитись із думкою А. Добровичинської, яка вважає, що висока правосвідомість – ключ до ефективного судового захисту прав особи. Продовження процесуальних строків, встановлених для вчинення окремих дій судом, у випадку, коли учасники справи надали обґрунтування своїх позицій, подали всі необхідні документи по суті, є недоцільним і таким, що може стати перешкодою ефективному судовому захисту. В такому випадку спір тому і є спором, що має два протилежні боки. За таких обставин є високий рівень імовірності зловживання правами з боку однієї зі сторін, якій вигідно, щоб справа розглядалася якомога довше. В подібній ситуації у Феміди руки зв'язані. Адаже до скасування карантину суди не зможуть розглядати ті справи, де учасник не вчинив процесуальної дії, яку повинен був здійснити відповідно до наданих йому прав чи покладених на нього обов'язків. З огляду на вище зазначене, нині дуже велика відповідальність покладена на правосвідомість не лише суддів, а й самих учасників процесу. Лише спільними зусиллями можна забезпечити ефективне судочинство [3].

Викладені погляди свідчать про те, що безпосередньо ефективність судового захисту залежить від дотримання строків розгляду справ у суді, оскільки затягування судового розгляду цивільних справ може, по-перше, виступати психологічною перешкодою у зверненні громадянина до суду; по-друге, призвести до того, що результати судового розгляду будуть зведені нанівець, оскільки захист прав, свобод чи інтересів або взагалі втратить актуальність для особи, яка звертається до суду, або, внаслідок знищення об'єкта спору чи зміни зовнішніх обставин, рішення у справі вже неможливо буде виконати, тобто фактичний захист прав не буде здійснено. Наведене підриває авторитет судової влади, викликає судову тяганину і може призвести до відмови громадян від звернення до суду за захистом своїх прав, що свідчить про недоступність правосуддя [4, с.166].

Як вважає Х. А. Джавадов, дослідження впливу строків розгляду і вирішення цивільних справ на ефективність цивільного судочинства стало підставою для висновку про те, що тривалість судового розгляду здатна призвести до втрати або істотного знецінення його результату. Критеріями ефективності цивільного судочинства є розумний та оптимальний строк судового розгляду, при цьому перевищення розумного строку судового розгляду обумовлює неефективність цивільного судочинства, а невідповідність оптимальному терміну судового розгляду веде до зниження його ефективності [5, с.165].

Отже, критерієм своєчасності, а через неї й ефективності цивільного судочинства є дотримання розумності строків розгляду справи судом, що є одночасно однією із основних засад цивільного судочинства (п. 10 ч. 3 ст. 2 ЦПК України). Ми підтримуємо зазначені вище позиції науковців та практиків та стверджуємо, що в умовах карантину для забезпечення ефективного цивільного судочинства, дисциплінування учасників судового процесу, важливу роль повинні відігравати інститути цивільного процесуального права та процедури, які, фактично, зможуть забезпечити виконання мети та завдань цивільного судочинства. Водночас збалансованість і взаємна узгодженість окремих послідовних елементів на стадіях цивільного процесу також являє собою важливий аспект практичної реалізації ідеї ефективності в цивільному судочинстві. У будь-якому випадку, ані судова система, ані гарантії громадян на судовий захист не можуть знаходитися на «карантині», оскільки головною функцією держави, – є забезпечення реалізації на захист прав та свобод громадян.

Використані матеріали:

1. Цивільний процесуальний кодекс України: чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 1 верес. 2020 р.: (офіц. текст). К.: ПАЛИВОДА А.В., 2020. 304 с.
2. Шабаровський Б. Суди «на паузі»: Верховний Суд про продовження строків. <https://vkr.ua/ua/publication/sudi-na-pauzi-verkhovniy-sud-pro-prodovzhennya-strokiv24/04/2020>
3. *Стоп-кран для доступу до правосуддя. Юридична газета.* <https://yur-gazeta.com/publications/practice/sudova-praktika/stopkran-dlya-dostupu-dopravosuddya-.html> 14 липня 2020
4. Романюк Я. Реформування судової влади в Україні. *Право України.* 2014. №11. С. 14-73.
5. Джавадов Х. А. Дис. Теоретичні проблеми ефективності цивільного судочинства: дис. ... докт. юрид. наук. Київ, 2018. 458 с.